

BYARÖRNEN

DEN SKÅNSKA

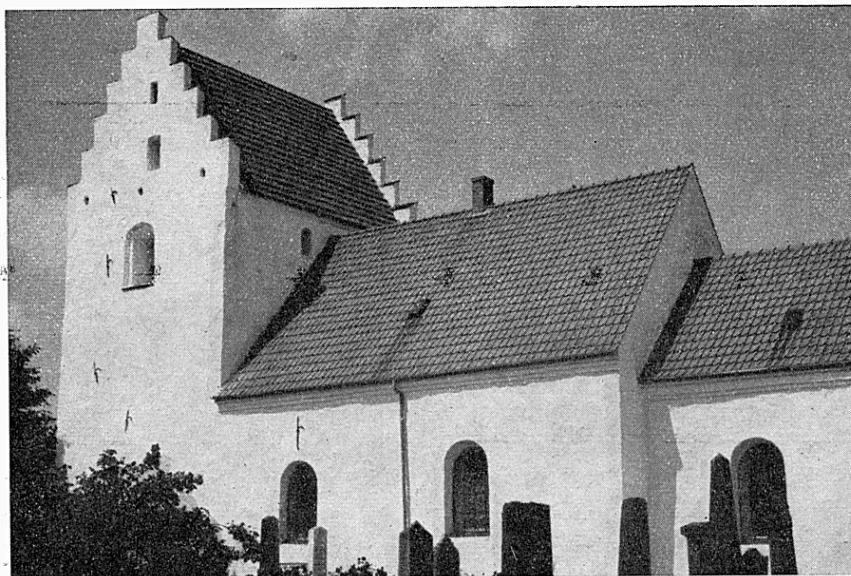
HEMBYGDSTIDNINGEN

Hedlandskap från Albo härad

Prostbullret i Bara 1683

ANTECKNINGAR av HELGE ANDERSSON

Mölleberga kyrka

UTNAMNINGEN av kontraktsprost i Bara kontrakt åstadkom i början av året en hel del buller och föranledde till och med en hänvändelse till JO. Biskopen har emellertid endast använt sig av den uteslutande rätt att utnämna prost som den ännu gällande Karl XI:s kyrkolag av år 1686 ger honom och till prost utnämnt en prästman, som han funnit lämplig, men som inte föreslagits av kontraktets präster vid den vägledande valproceduren, som enligt lagen skall föregå utnämning av prost.

Årets prostbullen är emellertid ringa jämfört med det buller, som uppstod kring en prostutnämning i Bara härad för snart 300 år sedan — före Karl XI:s kyrkolag —, och som i någon mån ger relief åt den aktuella proststriden.

1680-talet var en brytningstid för Lunds stift, där försvenskningssprocessen som bäst pågick under ledning av generalguvernören Rutger von Ascheberg och biskopen Canutus Hahn. Svensk gudstjänstordning skulle införas i Lunds stift, som kommit under svensk förvaltning genom Roskildefreden 1658. En viktig roll i försvenskningssprocessen spelade häradsprostarna, och en av förutsättningarna för genomdrivandet av biskop Hahns försvensk-

ningsprogram, då det gällde kyrkolivet, var att prostarna var svensktrogna. När biskop Hahn tillträdde biskopsämbetet i Lund 1680, var endast två prostar i Skåne svenskar.

Vid tillsättandet av prostar låg utnämningssrätten hos biskopen såväl enligt dansk som svensk kyrkolag, men valsättet var olika. Enligt den danska lagen, Christian III:s ordinantia av år 1537, skulle prost väljas av stiftschefen och kontraktets präster, men enligt Laurentius Petri svenska kyrkoordning av år 1571 av biskopen. Vid prosttillsättningar lät den myndige biskop Hahn kontraktets präster rösta några enstaka gånger, men i de flesta fall tillsatte han prostar med egna kandidater. Biskop Hahns prosttillsättningar skapade stor förbittring bland stiftets prästerskap och tog sig drastiska uttryck i det så kallade prostbullret i Bara 1683.

Den blott 30-årige stadskomministern i Malmö S:t Petri församling, Johannes Hofwerberg, som stod i hög gunst hos generalguvernör Rutger von Ascheberg, hade av Ascheberg uppsatts som kandidat till Håslövs pastorat, men då detta pastorat genom Kungl. Maj:ts beslut blivit personligt prebende åt biskop Hahn, utverkade Ascheberg, att Hofwerberg utnämndes till häradsprost i Bara.

Biskop Hahns utnämning, som inte föregåtts av röstning, väckte starkt missnöje bland prästerna i Bara härad, som kände sig förbigångna av den unge Hofwerberg, som dessutom tillhörde prästerskapet i Malmö och endast ett år som annex innehaft Bjärshög och Oxie inom Bara kontrakt. Kyrkoherde Jöran Gram i Burlöv klagade, "att det med denna utnämning icke var producerat som brukligt var". Enligt den danska ordinantian var utnämningen olaglig, och någon annan kyrko-ordning gällde enligt Baraprästernas åsikt ej i Skåne.

Missnöjet nådde sin kulmen, då Hofwerberg skulle installeras i Mölleberga kyrka den 10 maj 1683 av häradsprosten Nicolaus Hambræus i Oxie. Baraprästerna under ledning av kyrkoherde Gustaf Wising i Hyby protesterade mot prostvalet och störde installationsakten genom att föra oväsen. Vid prosten Hambræus' introduktionstal "begynte presterne slå sina huvud ihopa och föra sådana miner som de själva introduktionen ville förhindra". Prosten Hambræus skyndade att avsluta installationsakten, varefter Te Deum laudamus avsjöngs, och välsignelsen lästes. S. Cavallin berättar utförligt i Lunds Stifts Herdaminnen om den tumultartade installationsakten i Mölleberga kyrka, som inte saknar sina poänger. Efter installationsakten trädde kyrkoherde Jöran Gram i Burlöv fram och klagade "att med detta werket icke war produceradt efter ordinansen". Kyrkoherde Gram framförde dock sina klagomål beskedligt och fogligt liksom kyrkoherde Per Danielsson Gemsjö i Lyngby. Kyrkoherde Gustaf Wising i Hyby uppträdde emellertid synnerligen aggressivt och "begynte disputerade hwad som till prostekallet hörer, hurdane personer böra dertill wäljas, och såsom detta wore allt förbigånget wid detta prostekallet. Först är det skedt emot ordinantzen, den som hos oss för lag hålles, ingen communication hållen med presterne i häradet härom, inga vota insamblade, Johannes Hofwerberg hade dessutom många sine öfwermän uti ålder och i lärdom så gode som han, ty han kunde intet räknas inter presbyteros som war den yngste i häradet". På prosten Hambræus' invändning, att Hofwerberg ju blivit tillsatt efter den nu gällande kyrkoordningen, svarade kyrkoherde Wising "icke weta af någon svensk kyrkoordning, enär den icke wore i församlingarne utskiftad". Kyrkoherde Gottfrid Hypauff i Bara "föll in wiljande göra Hofwerbergs kallelse ogill och otiänlig, alldenstund han war den

yngste i häradet". Då prosten Hambræus bad prästerna besinna, vad det betydde att sätta sig upp mot biskopen, svarade kyrkoherde Wising häftigt "jag hade förmodat, att wi skulle fått en redelig man och en fredsam man och ingen slagskämpe". Prosten Hambræus frågade då, om inte Hofwerberg var ärlig och bad "alla erinra sig hwad som passerat och slutade så werket". Kyrkoherde Per Danielsson Gemsjö i Lyngby yttrade då, att "de finge wara nöjde med hwad som skett", men kyrkoherde Wising deklarerade, att "han icke wille erkänna den för prost som war en narr". Kyrkoherde Hans Persson Mellby i Kyrkheddinge tog inte så högtidligt på installationen och skall vid sjungandet av lovsången ha intonerat med ett lustigt "Fall, la, la, le".

Baraprästernas demonstration åstadkom ett väldigt rabalder. Hofwerberg kände sig djupt kränkt och förklarade sig icke kunna ta emot prostämberet förrän han fått upprättelse. Generalguvernör von Ascheberg var förgrymmad över den behandling hans gunstling fått röna. Med anledning av tumultet i Mölleberga kyrka befallde biskop Hahn samtliga präster i Bara härad att infinna sig till förhör. Hofwerberg blev mildare stämd mot sina ämbetsbröder och bönföll 25 maj för prästerna i Bara hos biskopen och generalguvernören. Det hela slutade med att de präster, som uppträtt oppositionellt och störande vid installationsakten i Mölleberga kyrka suspenderades. Suspensionen blev längst för kyrkoherde Wising, som uppträtt mest aggressivt, medan de tre övriga prästerna fick träda i tjänst till pingsthelgen.

Prostbullret i Bara fick emellertid sina efterdyningar. Hofwerberg, som stannade i prostämberet, fick under sin tid i Bara härad erfara mycken sidovördnad från kyrkoherde Wising. Själv anmälde Hofwerberg kyrkoherde Gram i Burlöv för konsistorium för att han mot biskopens order hade predikat 3:e dag jul. Då Hofwerberg 1687 skulle förätta visitation i Burlöv, infann sig inte kyrkoherde Gram på bestämd tid, och folket avlägsnade sig, vilket renderade Gram böter. Det var sålunda inte så mycket av den fridens ande varom Skriften och prästerna talar. Kyrkoherde Wising blev omsider på grund av sitt nit för försvenskningen prost över egen församling och vann sålunda den eftertraktade prosttiteln. Efter det stora prostbullret i Bara 1683 omtalas inga protester mot biskop Hahns prosttillsättningar.